

Maanpuolustuskorkeakoulu

Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos

Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 3

TIETEENFILOSOFIS-METODOLOGISIA PERUSTEITA PRO GRADU -TUTKIELMAN LAADINTAAN

Torsti Sirén ja Otto Pekkarinen

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
JOHTAMISEN JA SOTILASPEDAGOGIIKAN LAITOS
JULKAISUSARJA 3: TYÖPAPEREITA NRO 3

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF LEADERSHIP AND MILITARY PEDAGOGY
SERIES 3: WORKING PAPERS NO. 3

**TIETEENFILOSOFIS-
METODOLOGISIA PERUSTEITA
PRO GRADU -TUTKIELMAN LAA-
DINTAAN**

TORSTI SIRÉN JA OTTO PEKKARINEN

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos
HELSINKI 2017

Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen julkaisusarja 3:n julkaisuissa (Työpapereita) esitetyt näkemykset, mielipiteet, tutkimustulokset ja johtopäätökset ovat kirjoittajien omia eivätkä välttämättä edusta Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen näkemystä käsiteltävästä asiasta. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen julkaisutoimikunta käsittelee tieteellisestä ja toimituksellisesta näkökulmasta kaikki laitoksen julkaisusarjaan 3:een tarjotut käsikirjoitukset, mutta käsikirjoituksia ei ole alistettu vertaisarviointiprosessiin.

Torsti Sirén ja Otto Pekkarinen

Tieteenfilosofis-metodologisia perusteita pro gradu -tutkielman laadintaan

Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos

Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 3

National Defence University,

Department of Leadership and Military Pedagogy

Series 3: Working Papers No. 3

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa:

<http://www.doria.fi/>

Kannen kuva: Pasi Väättäinen

ISBN 978-951-25-2909-4 (PDF)

ISSN 2489-2769

**Maanpuolustuskorkeakoulu – National Defence University
Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos – Department of Leadership
and Military Pedagogy**

TIETEENFILOSOFIS-METODOLOGISIA PERUSTEITA PRO GRADU -TUTKIELMAN LAADINTAAN

Torsti Sirén ja Otto Pekkarinen

Tämän työpaperin tavoitteena on ollut tuottaa mahdollisimman yleistettävissä oleva (geneerinen) tieteenfilosofinen perusta Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitokselle (JOSPEL) laadittaviin opinnäytetöihin, erityisesti pro gradu -tutkielmiin. Työpaperia käytetään ensisijaisena lukumateriaalina JOSPEL:n sotatieteiden maisterikurssien opiskelijoiden opintojaksolla 3C05/1C05C (Tieteenfilosofia ja metodologia; 2 op). Opintojakson osaamistavoitteina on ymmärtää yleisimpiä tieteenfilosofisia perusteita ja keskeisimpiä metodologisen lähestymistavan periaatteita. Opiskelijan on opintojakson jälkeen osattava itsenäisesti vertailla ja soveltaa tieteenfilosofisia perusteita ja näkökulmia pro gradu -työsäään.

Johdanto

Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen pääoppiaineet ovat johtaminen ja sotilaspedagogiikka. Laitoksella laadittavat opinnäytetyöt kirjataan mainittujen pääoppiaineiden alle, vaikka laitoksella on edustettuna myös seuraavat viisi sotatieteellistä tieteenalaa: 1) johtaminen, 2) sotilaspedagogiikka, 3) sotilassosiologia, 4) liikuntabiologia ja 5) sotilasjuridiikka ja operatiivinen oikeus. Liikuntabiologian tieteenalalle laaditut opinnäytteet ohjautuvat sotilaspedagogiikan pääoppiaineen alle ja sotilasjuridiikan johtamisen alle. Sotilassosiologian tieteenalalle laaditut opinnäytteet ohjautuvat sekä johtamisen että sotilaspedagogiikan pääoppiaineiden alle.

Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen tutkimusmenetelmäopetus annetaan kaikille laitoksen opiskelijoille kurssitasoittain (sotatieteiden kandidaatti (SK)- ja sotatieteiden maisteriopiskelijat (SM) sekä yleisesikuntaupseeriopiskelijat (YE)) yhteisissä opetuskokonaisuuksissa. Tämän takia JOSPEL:n SM-opiskelijoiden tieteenfilosofian perusteita käsittelevään opintojakssoon (3C05/1C05C (Tie-

teenfilosofia ja metodologia; 2 op)) on pyritty kehittämään mahdollisimman yleistettävissä oleva (geneerinen) tieteenfilosofinen sisältö, joka toimisi kaikissa JOSPEL:n pääoppiaineissa ja tieteenaloilla. Tähän ei kuitenkaan ole pystytty, koska JOSPEL:n sotatieteellisten tieteenalojen sisällöt ovat hyvin erilaisia.

Johtamisen, sotilaspedagogiikan ja sotilassosiologian tieteenaloille laadittavat opinnäytetyöt käsittelevät yleensä ihmisen toimintaa ja käsityksiä yksilönä, ryhmänä tai laajempina sosiaalisina konstruktioina. Liikuntabiologian tieteenalalle laadittavat opinnäytetyöt käsittelevät puolestaan ihmistä motorisena kokonaisuutena ja sotilasjuridiikan sekä operatiivisen oikeuden alalle laadittavat työt kansainvälistä oikeutta, sodan oikeussääntöjä ja operatiivista oikeutta.

Opinnäytetyön metodologiasta, rakenteesta ja tutkimusprosessista

Metodologia tarkoittaa opinnäytetöissä tieteenfilosofisten perusteiden, teo-

riapohjan, aineistonhankintamenetelmän ja tutkimusaineiston analyysimenetelmän (tutkimusmetodi) muodostamaa kokonaisuutta. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitokselle laadittavien opinnäytetöiden yleinen rakenne noudattelee IMRD-rakennetta (Introduction/johdanto; Methodology/metodologia; Results/tulokset ja Discussion/yhdistelmä ja keskustelua)¹.

Opinnäytetyöprosessi alkaa tiedonintressin ja tieteenfilosofisten perusteiden määrittelystä sekä aiempien, omaan tutkimukseen liittyvien tutkimusten (kirjallisuuskatsaus) sekä teoriaperustan kartoituksella. Tutkijan on siis tutkimusprosessinsa aluksi kysyttävä itseltään, mitä hän haluaa tutkimuskohteestaan tietää (tiedonintressi). Tiedonintressin määrittelyn jälkeen tutkijan on analysoitava, minkälainen hänen tutkimuskohteensa on luonteeltaan (tieteenfilosofinen tehtävä), jotta hän voi kartoittaa tutkimukseensa liittyvät aiemmat relevantit tutkimukset (kirjallisuuskatsaus) ja teoriaperustan (yhden tai useamman teorian pääteemat), joihin hänen tutkimuksensa liittyy.

Tiedonintressin ja tieteenfilosofisten perusteiden määrittelyn sekä kirjallisuuskatsauksen että teoriaperustan kartoituksen jälkeen tutkijan on pystyttävä perustellen valitsemaan tutkimukseensa parhaiten soveltuva aineistonkeruumenetelmä ja tutkimusmenetelmä. Yleisimmin JOSPEL:n opinnäytetöissä käytettyjä aineistonkeruumenetelmiä ovat kyselyt, haastattelut ja valmiit aineistot. Yleisimpiä tutkimusmenetelmiä ovat puolestaan aineistolähtöinen (induktiivinen), teorialähtöinen (deduktiivinen) ja teoriasidonnainen (abduktiivinen) sisäl-

lönanalyysi sekä diskurssianalyysi, fenomenografia ja erilaiset määrällisen tutkimuksen menetelmät.

Tieteellisesti tuotetun tiedon luonteesta

Tiede ja tieteellisesti tuotettu tieto perustuu pohjimmiltaan epäilyyn, uteliaisuuteen ja havaintoihin perustuvaan kokemukseen (*a posteriori* -tieto). Ilman epäilyä eläisimme jatkuvasti vain uskomustemme, intuitiomme ja aiemmin tuotetun tiedon varassa, joka ei välttämättä pidä paikkaansa (*a priori* -tieto).² Opinnäytetyötään tekevän tutkijan tehtävänä ei ole pyrkiä todistamaan oikeiksi (*verifioimaan*) uskomusten ja aiemman tuotetun tiedon totuusarvoja, vaan pyrkiä kyseenalaistamaan (*falsifioimaan*) niitä.

A priorisista ja a posteriorisista ”totuus­käsit­yksistä”

A prioriset ”totuus­käsit­ykset” ovat uskomuksia ja luuloja väittäessään, että ”se mikä on, on”. Uskontojen totuus­käsit­ysten esittäessä esimerkiksi ”jumalan olevan kanssamme”, epäilevä ja utelias tutkija voi kysyä, ”mikä on jumala tai mitä on jumaluus?”. Jumalan ja uskonnollisten dogmien puolustuspuheena voidaan kuitenkin esittää *ex nihilo nihil fit* -väittäjä, jonka mukaan jonkun (jumalan) on täytyntä olla olemassa ennen kaikkea muuta, koska mikään ei voi syntyä tyhjästä.³ Taikuuus on näin ollen ehkä avoimempaa tie-

² Ks. esim. Kant (2007 [1781]), s. 127. Immanuel Kantin mukaan kokemus ei missään nimessä ole ”ainoa alue, johon ymmärryksemme tulee perustua. Se [kokemus] kertoo meille mitä voi olla, mutta ei koskaan, miten jonkin pitäisi olla tai etteikö jokin voisi olla toisinkin”.

³ Ks. esim. Locke (1979 [1689]), s. 622.

¹ Ks. esim. Alasuutari (1994), s. 255.

teelliselle kritiikille kuin uskonnolliset dogmit, koska kaikki tait voidaan osoittaa tutkimuksella vääräksi tai empiirisiksi harhoiksi.

Uskomuksia ja aiempaa tietoa epäilevä sekä uutta tietoa tuottamaan pyrkivä tutkija olettaa, että ”se mitä on, voi olla, että ei olekaan”, tai ”se mitä on, on ainoastaan, koska me olemme sopineet niin olevan”. Tällöin siis puhutaan pyrkimyksestä tuottaa tieteellisesti validia *a posteriori* -tietoa. Lisäksi tutkija voi pyrkiä emansipoivaan ja normatiiviseen tiedon tuottamiseen olettaen, että ”jos kaikki sosiaalisesti rakentunut perustuu ihmisen konstruoimaan todellisuuteen, ihmiset voivat myös muuttaa tuota todellisuutta”.

Tieteellisesti tuotetun tiedon peruspiirteitä ovat seuraavat⁴:

- Tutkimuskohteen on oltava täsmällinen ja sen tulee olla määritelty niin, että muutkin sen tunnistavat.
- Tutkimuksen on osoitettava tutkimuskohteesta jotakin, mitä ei ole ennen sanottu tai sen on esitettävä uudesta näkökulmasta ennestään tunnetut seikat.
- Tutkimuksesta on oltava hyötyä muille.
- Tutkimuksessa on annettava perusteet siinä esitettyjen hypoteesien oikeaksi tai vääräksi osoittamiselle.

Tieteenfilosofisista vaihtoehdoista

Tieteenfilosofia tarkoittaa metatasolla ”viisauden rakastamista”, mikä viittaa olemassaolon ja tieteellisesti tuotetun tiedon luonteen ontologiseen sekä

epistemologiseen pohdintaan. *Ontologia* vastaa kysymykseen ”mitä on” tai ”miten tutkimuskohteeni on” ja *epistemologia* kysymykseen ”miten siitä on saatavissa tietoa”.

Ontologisista vaihtoehdoista

Ontologisella metatasolla pro gradu -tutkielman laatijan ei tarvitse kirjoittaa työhönsä ihmisen olemassaoloon liittyviä, ”mitä on -tyyppisiä suuria kysymyksiä” – riittää kun hän on pohtinut niitä ja tiedostaa sekä ymmärtää olemassaolomme perustuvan *objektiivisiin* tai *subjektiivisiin* totuuskäsityksiin⁵. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiat joko ovat (objektiivisuus) tai sitten ne voivat olla toisinkin (subjektiivisuus).

Tässä työpaperissa objektiivisuutta nimitetään *realistiseksi ontologiaksi* ja subjektiivisuutta *sosiaaliseksi ontologiaksi*. Realistinen ontologia tarkoittaa sitä, että todellisuus käsitetään ihmisen tulkinnoista vapaaksi, eli todellisuus esiintyy riippumatta tutkijan siihen liittyvistä käsityksistä. Sosiaalinen ontologia tarkoittaa sitä, että sosiaaliset ilmiöt ovat ihmisen konstruoimia kokonaisuuksia, jolloin todellisuuskäsityksiä saattaa esiintyä useita yhtäaikaista.⁶

Opinnäytetyöhön liittyvä tiedonintressin määrittäminen (mitä haluan tietää tutkimuskohteestani?) ja tutkimuskohteen ontologinen jäsentäminen (miten tutkimuskohteeni on?) ovat opinnäytetyön etenemisen kannalta kaikkein tärkeimpiä tehtäviä, koska ne määrittelevät tutkimuksen epistemologisia

⁵ Ks. esim. Saunders, Lewis & Thornhill (2012), s. 126–132.

⁶ Ks. esim. Patomäki ja Wight (2000), s. 224; Patomäki (2002), s. 77 sekä Sirén (2009), s. 19.

⁴⁴ Eco (1990), s. 43–46.

vaihtoehtoja. Toisin sanoen, tutkijan on pohdittava, onko hänen tutkimuskohteensa ontologiselta luonteeltaan ihmisen käsityksistä riippumaton kokonaisuus (realistinen ontologia) vai ihmisten käsityksiin perustuva kokonaisuus (sosiaalinen ontologia), jotta hän pystyisi perustellen tekemään työhönsä liittyviä epistemologisia valintojaan.

Realistiseen ontologiaan viittaavaa tutkimuskohdetta voidaan luonnehtia melko pysyväksi kokonaisuudeksi. Tällöin se voidaan esittää (*representoida*) numeroilla, sitä voidaan mallintaa, kuutioida, kuumentaa, tökkiä, mitata ja niin edelleen. On kuitenkin huomattava, että tutkija joutuu joka tapauksessa tekemään omia, osittain subjektiivisia tulkintojaan myös numeerisesti tulkittavissa olevasta tutkimuskohteestaan.⁷

Sosiaaliseen ontologiaan viittaava tutkimuskohde on liikkeessä ja jatkuvassa muutoksen tilassa. Tällöin tutkimuskohdetta on vaikea redusoida mitattavaan muotoon, vaan sitä on tulkittava, myötäelettävä, kierrettävä ympäri ja seurattava mahdollisimman paljon niin, että kohteen ”olemista” ei häiritä.⁸

Epistemologisista vaihtoehtoista

Empiirisen tutkimuskohteensa ontologisen analyysin jälkeen pro gradun laatijan on pohdittava tutkimusintressinsä epistemologisia päävaihtoehtoja, joita ovat seuraavat neljä: positivismi, realismi, tulkinnallisuus ja pragmatismi⁹.

Positivismi tarkoittaa tiedonhankinnan tapaa, joka perustuu mittaamisen ja havaintojen perusteella tehtäviin kausaaliin (syy-seuraus-suhteet) yleistyksiin. Positivismi on luonnontieteissä (käytetään myös nimitystä normaalitieteet) yleisesti käytetty epistemologinen valinta.¹⁰

Realismi perustuu naiivissa muodossaan (*direct realism*) aistihavainnoilla saatavaan tietoon (”se, mitä näet ja kuulet, on totta” tai ”se, mitä näet on uskomista, ei tietoa”)¹¹. *Naiivi realismi* on tässä yhteydessä nimenomaan naiivia realismia, koska aistimme eivät välttämättä anna todellisuudesta riittävän tarkkaa kuvaa. Esimerkiksi tähdet näyttävät taivaalla vain loistavilta pisteiltä katsoessamme niitä silmillämme ilman kaukoputkea. Realismilla voi olla myös normatiivis-emansipatorinen luonne. *Normatiivis-emansipatorisessa realismissa* korostetaan sitä, että ihmisten maailmassa ihmiset voivat itse luoda uusia käytäntöjä ja totuuksia – ihminen on itse uusien käytäntöjen ja totuuksien luoja.¹²

Tulkinnallisuus (Interpretivism) tarkoittaa epistemologista relativismia. Toisin sanoen sosiaalisten ilmiöiden käsitteään koostuvan subjektiivisista käsityksistä. Näin ollen sosiaalisia ilmiöitä tutkivan tutkijan pitää lähestyä sosiaalista ilmiötä kysymällä, miten kohdejoukko itse katsoo tutkittavana ilmiön olevan/asemoituvan.¹³

Pragmatismi tarkoittaa kokemukseen perustuvaa tietotulkintaa väittäen, että

¹⁰ Sama, s. 134–135.

¹¹ Ks. esim. Wittgenstein (1972 [1949-51]), s. 25e ja 37e. Wittgensteinilaisessa muodossa naiivi realismi voidaan muotoilla seuraavasti: ”se, mitä uskomme, riippuu siitä, mitä opimme”.

¹² Sama, s.136–137.

¹³ Sama, s. 137.

⁷ Ks. esim. Huhtinen (2006) ja (2017).

⁸ Sama.

⁹ Saunders, Lewis & Thornhill (2012), s. 132–140.

”käytännössä parhaaksi osoittautunut käytäntö [tai toimintatapa] on paras totuus”. Pragmatismia voidaan luonnehtia myös aistihavaintojen (realismi), tulkinnallisuuden ja mitattavan datan (positivismi) epistemologiseksi yhdistelmäksi. Pragmatismia käsitellään seikkaperäisemmin luvussa pragmatismi ja käytäntöparadigma.¹⁴

Tieteenfilosofisista paradigmoista

Tiedonintressinsä ja empiirisen tutkimuskohteensa ontologisen ja epistemologisen analyysin jälkeen tutkijan on mahdollista valita opinnäytteeseensä parhaiten soveltuvin tieteenfilosofinen paradigma, eli toimivin ontologisten ja epistemologisten vaihtoehtojen yhdistelmä. Paradigmalla tarkoitetaan yleisesti *kubnilaista*, asianomaisen tiedeyhteisön jakamaa uskomusten, arvojen, tutkimuskohteiden ja -intressien sekä -menetelmien ja tutkimussääntöjen muodostamaa kokonaisuutta.¹⁵ Toisin sanoen kunkin tieteenalan tiedeyhteisö katsoo tietyn paradigman soveltuvan paremmin ko. tiedeyhteisölle kuin jonkun toisen paradigman. Kukin tiedeyhteisö voi samanaikaisesti katsoa kuitenkin myös useiden paradigmojen soveltuvan edustamansa tieteenalan tutkimusintresseihin yhtäaikaista.

Tutkijan ensimmäinen paradigmaan liittyvä tehtävä on pohtia, kuuluuko hänen tiedonintressinsä *aristoteeliseen* vai *galileiseen* tutkimusperinteeseen. Aristoteelisella tutkimusperinteellä tarkoitetaan syvempään ymmärtämiseen pyrkivää ja laadullista (*kvalitatiivista*) raportointia suosivaa tutkimusperinettä. Galileisella tutkimusperinteellä

puolestaan tarkoitetaan selittävää ja luonnontieteissä käytettyä määrällistä (*kvantitatiivista*) raportointia suosivaa tutkimusperinettä.¹⁶

Aristoteelisen tutkimusperinteen valinneella tutkijalla on JOSPEL:n sota-tieteellisillä tieteenaloilla valittavanaan viisi pääasiallista tieteenfilosofista paradigmaa (rationalismi, konstruktivismi, kriittinen realismi, käytäntöparadigma ja oikeuspositivismi) ja galileisen tutkimusperinteen valinneella tutkijalla yksi (empiirismi).

Rationalismi

Rationalismi tarkoittaa ”sitoutumista järkeen ja halukkuutta seurata järjensuoksuaan, mihin tahansa se sitten johtaakaan”¹⁷. Rationalismi voidaan myös ymmärtää ”teoriana tai käytäntönä, joka ohjaa yksilön toimia ja mielipiteitä pelkästään sen perusteella, mikä hänestä tuntuu järkevältä”¹⁸ sekä ”teoriana, jonka mukaan järki – ei kokemus – on varman tiedon perusta”¹⁹.

Rationalismin ”isänä” pidetyn René Descartesin *kartesilaisessa* rationalismissa kaiken keskiössä on epäily (epäilyn metodi). Kaikkea tulisi epäillä, jopa Jumalan olemassaoloa, jotta tieto ylipäätään voisi kumuloitua. Kaikki *a priorinen* luulo tulisi siis kyseenalaistaa,

¹⁶ Ks. esim. Flyvbjerg (2004), s. 2 ja Mahdi (2006), s. 138–139. Aristoteelisessä tieteenfilosofiassa ihmistieteet pyrkivät ymmärtämään (*Phronesis*) ilmiötä, jotka voivat todellisuudessa olla jotakin muuta kuin luulemme niiden olevan. Vastaavasti luonnontieteet pyrkivät selittävään asetelmaan (*epistēme*), eli varmaan tietoon, joka pystytään osoittamaan numeerisesti.

¹⁷ Pettman (2000), s. 4–9.

¹⁸ *Webster's New Encyclopedic Dictionary* (1994), p. 841.

¹⁹ Pearsall (ed.) (2001), s. 1539.

¹⁴ Sama, s. 137.

¹⁵ Kuhn (1996), s. 175–176.

kunnes asiasta saavutetaan absoluuttinen varmuus: *“cogito ergo sum”* – (”Ajattelen, olen siis olemassa”), mikä on kartesilaisen rationalismin ensimmäinen periaate. Toisin kuin yleisesti luullaan *cogito-lauseke* ei kuitenkaan tarkoita sitä, että voisimme ajattelella todistaa olevamme olemassa. Cogito-lauseke tarkoittaa sitä, että olemme ainoastaan tietoisia mahdollisesta olemassaolostamme, koska kykenemme epäilemään sitä.²⁰

Rationalismin ongelmana on sen äärimmäisen subjektiivista ontologiaa ja äärimmäisen tulkinnallista epistemologiaa korostava luonne. Rationalismi siis irrottautuu sosiaalisesti rakentuneesta todellisuuskäsityksestä väittäen kaiken tiedon olevan vain joukko yksilöllisiä todellisuuskäsityksiä, jotka eivät ”keskustele” keskenään²¹.

Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitokselle laadittavissa opinnäytetöissä rationalistista paradigmaa on käytetty vain harvoin. Rationalistista paradigmaa voitaisiin soveltaa esimerkiksi sellaisessa opinnäytetyössä, jossa tutkija pohtisi esim. oman opiskelijaelämänsä olevaisuutta Santahaminan kampuksella, mutta tällaisessa asetelmassa jouduttaisiin helposti tarinoimaan proosaan, ei tieteelliseen opinnäytetyöhön. Mainitun kaltaisessa opinnäytetyössä tutkija siis lähestyisi tutkimuskohdettaan (omaa kokemusmaailmaansa) ensimmäisen persoonan näkökulmasta. Tällöin tutkija saattaisi joutua pohtimaan esimerkiksi sitä, mikä määrittää kaikkia havaintojamme ja kokemusmaailmaamme²².

²⁰ Descartes (1997 [1644]), s. 279.

²¹ Pettman (2000), s. 4–9 ja s. 89.

²² Ks. esim. Hegel (1977 [1807]), s. 406. G.W.F. Hegelin mukaan metafyyminen henki, ”kaunis sielu” tai ajan henki (*Zeitgeist*), joka ei itse asiassa ole olemassa, pyrkii kuitenkin aktualisoitumaan ihmis-

Konstruktivismi

Konstruktivismi on tieteenfilosofinen paradigma sekä yhteiskuntatieteellinen teoria²³. Konstruktivistisen tieteenfilosofian paradigman perusajatukset on alunperin esittänyt italialainen filosofi Giambattista Vico vuonna 1730 julkaistussa teoksessaan *Scienza Nuova* (Uusi Tiede). Vico esitti todellisuuden rakentuneen ja rakentuvan sosiaalisesti. Vico esitti, että ihmisen oma etu määrittää periaatteessa ihmisen toimintaa ja käyttäytymistä, mutta joissakin tilanteissa ihmisen egoistinen toiminta saattaa tuottaa myös laajempia sosiaalista todellisuutta muokkaavia vaikutuksia.²⁴ Konstruktivismin tieteenfilosofisia ja yhteiskuntateoreettisia ulottuvuuksia ovat myöhemmin seikkaperäisemmin kehittäneet muiden muassa John Searle, Peter Berger ja Thomas Luckmann²⁵.

Tieteenfilosofisena paradigmana konstruktivismi tukeutuu sosiaaliseen ontologiaan ja relativistiseen epistemologiaan. Konstruktivismi hyväksyy materiaaliseen maailmaan viittaavan realistisen ontologian, mutta koska me emme voisi tehdä periaatteessa mitään yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tukeutuessamme pelkästään realistiseen ontologiaan, ellemme samanaikaisesti hyväksy todellisuuskäsitystemme olevan myös sosiaalisesti rakentuneita ja koko ajan rakentuvia konstruktioita

---

ten olemassaoloa määrittävänä tekijänä. Ks. myös Heidegger (2006 [1926], s. 21–35 ja 65. Martin Heidegger pohti eksistentiaalifilosofiassaan yksilön kokemuksen ainutlaatuisuutta (*Dasein* – ”being in this world”).

²³ Konstruktivismi tarkoittaa tässä samaa asiaa kuin sosiaalinen konstruktivismi ja konstruktionismi.

²⁴ Pompa (toim.) (1982), s. 13–15.

²⁵ Ks. esim. Searle (1995) sekä Berger ja Luckmann (2005).

(sosiaalinen ontologia). Konstruktivismiin sosiaalinen ontologia korostaa lisäksi todellisuuskäsitystemme *intersubjektiiivista* luonnetta. Toisin sanoen samassa yhteisössä elävät ihmiset (esim. kalastajakylän kalastajat, Kadettikoulun käyneet upseerit tai suomalaiset kansakuntana) jakavat tiettyjä sosiaalisesti konstruoituja identiteettirakenteita ja maailmankatsomuksellisia näkökantoja, jotka ovat tyypillisiä ko. ryhmälle, mutta ko. rakenteet ja näkökannat eivät välttämättä perustu mihinkään konventioon – ne ovat ajan kuluessa vain konstruoituneet sellaisiksi kuin ne nyt sattuvat olemaan²⁶.

Konstruktivismi korostaa epistemologista relativismia, mutta ei niin äärimmäisessä muodossa kuin rationalistisen paradigman epistemologinen relativismi. Konstruktivismiin epistemologinen relativismi hyväksyy erilaisen lähestymistapojen samanarvoisuuden (*Commensurability*), mutta korostaa samalla arvottavaa rationalismia (*Judgmental rationalism*), eli sitä, että mikä tahansa lähestymistapa ei ole kuitenkaan hyväksyttävissä – vaikka suomalaiset voivat kokea olevansa suomalaisia, ei ole kuitenkaan rationaalisesti ajateltavissa, että he kokisivat olevansa esimerkiksi marsilaisia.²⁷

Yhteiskuntatieteellisenä teoriana konstruktivismi korostaa sosiaalisten ilmi-

öiden, normien, identiteettien, käsitysten ja yleisten toimintatapojen historiallista rakentumista (genealogia), niihin tottumista (habituatio) ja niiden vahvistumista (reifikaatio). *Genealogia* vastaa kysymykseen, mikä on tutkittavana olevan ilmiön/vast. historiallinen alkuperä. *Habituatio* tarkoittaa sitä, että ihminen ja ihmisyhteisöt ovat tottuneet ajattelemaan ja toimimaan kulttuurisesti jollakin tietyllä tavalla, ja että meidän habituoituneet uskomuksemme meistä itsestämme ja muista määrittelevät periaatteessa kaikkea toimintaamme. *Reifikaatio* tarkoittaa habituoituneiden uskomustemme lujittumista sukupolvesta toiseen – me siis itse esimerkiksi vanhempina periytämme omat uskomuksemme lapsillemme.²⁸

Konstruktivismi on toimiva tieteenfilosofinen perusta useimmissa johtamisen, sotilaspedagogiikan ja sotilas-sosiologian opinnäytetöissä sekä tarjoaa myös yhteiskuntateorian ko. tieteenalojen opinnäytetöihin valmiin teemapatteriston (genealogia, habituatio ja reifikaatio). Toisin sanoen opiskelijan tehdessä laadullista opinnäytetyötä ja käyttäessään tutkimusmenetelmänään esimerkiksi deduktiivista sisällönanalyysejä, hän joutuu analysoimaan empiirisen tutkimusaineistonsa jonkun yhteiskuntateorian pääteemojen mukaan – tässä tapauksessa konstruktivismiin. Käytettäessä konstruktivismia yhteiskuntateorian sen kolme pääteemaa (genealogia, habituatio ja reifikaatio) vaativat parhaalla mahdollisella tavalla toimiakseen kuitenkin vielä lisäksi kriittisen realismin *emansipaatio*-teeman. Tästä lisää seuraavassa luvussa.

²⁶ Ks. esim. Anderson (1991), s. 6. Benedict Anderson käsittää kansakunnan “laajana, kuviteltuna [ja rakennettuna/narratoituna] yhteisönä” (“large imagined community”) sekä ideoiden rakennelmana, joka sisältää joitakin kollektiivista yhteyttä määritteleviä elementtejä. Samoin voidaan kategorisoida ja määritellä myös esim. Kadettikoulun käyneet upseerit.

²⁷ Ks. esim. Bhaskar (1979), s. 73; Patomäki (2002), s. 8 ja 77; Patomäki ja Wight (2000), s. 224; Sirén (2009), s. 19; Sirén (2010), s. 28.

²⁸ Ks. esim. Sirén (2009), s. 18–19 sekä Sirén (2010), s. 29–30.

Kriittinen realismi

Kriittistä realismia voidaan pitää uutena kokonaisvaltaisena (*holistisena*) tieteenfilosofisena ja yhteiskuntatieteellisenä paradigmana tai ainoastaan konstruktivistista tieteenfilosofiaa ja yhteiskuntateoriaa täydentävänä ulottuvuutena. Kriittisen realismin sisältöjen kehittäjistä voidaan tässä yhteydessä mainita mm. Roy Bhaskar ja Heikki Patomäki sekä Colin Wight²⁹.

Kriittinen realismi jakaa konstruktivistisen tieteenfilosofian ja yhteiskuntateorian pääteemat. Kriittinen realismi täydentää konstruktivistisen yhteiskuntateorian kolmea pääteemaa (genealogia, habituaatio ja reifikaatio) emansipaation teemallaan. Emansipaatio tarkoittaa tässä reflektiivistä ja tulevaisuusorientoitunutta normatiivisuutta. Toisin sanoen ihmisellä katsotaan olevan kyky muuttaa ihmisten konstruointia sosiaalista maailmaansa, jos tähän katsotaan olevan tarvetta.³⁰

Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitokselle tehtävissä opinnäytetöissä kriittistä realismia suositellaan käyttämään vain konstruktivistista yhteiskuntateoriaa täydentävänä elementtinä, koska opinnäytetöiden tehtävänä ei lähtökohtaisesti ole edistää minkäänlaista normatiivista tulevaisuutta. Opinnäytteessä opiskelija voi kuitenkin esimerkiksi asettaa tutkimustehtäväkseen selvittää, ketkä pyrkivät kriittisesti edistämään yhteiskunnan habituoituneista ja reifioituneista normeista poikkeavia näkemyksiä, tai minkälaiset uudet ajatukselliset valtavirrat ympärillämme vaikuttavat, jotka ehkä pakottavat meidät muuttamaan perinteisiä ajattelu- tai toimintatapojamme.

²⁹ Ks. esim. Bhaskar (1979) sekä Patomäki ja Wight (2000).

³⁰ JKs. esim. Sirén (2009), s. 46–48.

Yhdistäessään konstruktivismiin ja kriittisen realismin yhteiskuntateoreettiset pääteemat (*teoreettinen triangulaatio*) tutkielman tekijälle avautuu tulevaisuusorientoituneita tutkimuspolkuja jokaisella JOSPEL:n tieteenalalla (pl. liikuntabiologia). *Johtamisen tieteenalalla* em. teoreettinen triangulaatio mahdollistaa esimerkiksi johtamisen nelikentän (johtajuus, johtaminen, organisaatiokulttuuri, organisaatorakenne) tulevaisuusorientoituneen ja kriittisen tutkimuksen. Tällöin siis voitaisiin ensin selvittää esimerkiksi jonkun nelikentän osa-alueen genealogia sekä habituoituneet ja reifioituneet toimintatavat tai -käsitteet. Tämän jälkeen selvitettäisiin, onko olemassa joitakin tahoja, sellaisia uusia ajatuksellisia valtavirtoja tai rihmastoja, jotka pyrkivät edistämään emansipaatiota perinteestä ja vakiintuneista sekä lujittuneista uskomuksistamme ja toimintatavoistamme. Vastaavasti *sotilassosiologian tieteenalalla* mainittu triangulaatio mahdollistaisi esimerkiksi seksuaaliseen tasa-arvoon asevoimissa tai asevoimien ja yhteiskunnan vuorovaikutussuhteisiin liittyvän tutkimusasetelman. *Sotilaspedagogiikan tieteenalalla* ko. triangulaatiolla pystyttäisiin tutkimaan esimerkiksi sotilaa toimintakyvyn eri osa-alueiden (eettinen, psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen toimintakyky) mahdollisia muutostarpeita pystyäksemme vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla tulevaisuuden sodan kuvan vaatimuksiin ja aikamme yhteiskunnallisiin haasteisiin..

Pragmatismi ja käytäntöparadigma

Pragmatismi ja konstruktivismi ovat lähes identtisiä tieteenfilosofisia ja jopa yhteiskuntateoreettisia suuntauksia. Pragmatismen juuret on jäljitettävissä sellaisiin amerikkalaisiin filosofiin kuin Charles Sanders Peirce (1839–

1914), William James (1842–1910) ja John Dewey (1859–1952)³¹.

Pragmatismi on sanana johdettavissa kreikan kielen sanasta *pragma*, joka tarkoittaa toimintaa, käytäntöä ja käytännöllisyyttä³². Pragmatismi jakaa konstruktivistisen tieteenfilosofian sosiaalisen ontologiakäsityksen sekä epistemologisen relativismin, mutta korostaa epistemologiassaan kuitenkin käytännönläheisyyttä (*pragmatistinen epistemologia*). Toisin sanoen pragmatismi korostaa, että suurimman osan aikaamme olemme käytännönläheisiä ihmisiä, emme filosofeja, jolloin parhaaksi osoittautunut käytäntö (tai toimintatapa) on paras käytettävissä oleva totuus³³.

Pragmatismi on tieteenfilosofisena suuntauksena nuori ja edelleen kehittyvä, jolloin on aliarvioivaa ajatella sitä ainoastaan käytännönläheisenä suhtautumisena tutkimukseen. Viime aikoina suuntauksen ontologisia ja epistemologisia lähtökohtia on jäsennetty määrätietoisesti Peircen, Jamesin ja Deweyn tarjoamien lähtökohtien kautta.³⁴

Pragmatismien ontologisella tasolla realistinen ja sosiaalinen ulottuvuus kietoutuvat toisiinsa erottamattomalla tavalla. Pragmatistisen katsantokannan mukaan inhimillistä toimintaa ei ole mahdollista erottaa sen kontekstista. Käytännöt ja toimintatavat syntyvät ihmisten toimiessa keskenään käyttäen kulttuurinsa ja toimintaympäristönsä tarjoamia välineitä. Pragmatistisen ajattelun lähtökohtana voidaan pitää

kartesiolaisen dualismin eli ihmismielen ja fyysisen maailman kahtiajaon ylittämistä. Toiminta nähdään kulttuurivälitteisenä, jolloin ihmiset ja heidän toimintaympäristönsä kytkeytyvät toisiinsa³⁵.

Epistemologisella tasolla tietämyksen katsotaan muodostuvan kokemuksen myötä. Tietämys on kuitenkin aina kulttuurista ja kontekstisidonnaista, jolloin olemassa olevia rakenteita ja järjestelmiä voidaan kehittää. Tietämys on lopulta siis alati kehittyvää ja keskeneräistä. Keskeistä on tietoisuuden herääminen olemassa olevien käytäntöjen ongelmista. Pragmatismia onkin pidetty eräänlaisena luovuuden ja innovaatioiden taustafilosofiana.

Käytäntöparadigma tarkoittaa pragmatismien tieteenfilosofisen ja yhteiskuntateoreettisen ulottuvuuden yhdistelmää. Pragmatismi jakaa konstruktivismiin kanssa yhteiskuntateoreettisena ulottuvuutena genealogian, habituaation ja reifikaation teemat, mutta korostaa, että totutut ja lujittuneet toimintatapamme voivat muuttua jos meillä on aiempiin teorioihin ja kokemukseemme vedoten esittää jokin uusi hypoteesi uudesta ja mahdollisesti toimivammasta käytännöstä. Toisin sanoen käytäntöparadigmana pragmatismi on tulevaisuusorientoituneempi kuin konstruktivistinen yhteiskuntateoria. Konstruktivismi tuottaa tulevaisuusorientoituneita tutkimuspolkuja vain, jos konstruktivismiin yhdistetään myös kriittisen realismien emansipaatio-tema.

Metodisesti käytäntöparadigma korostaa mixed-methods -tyyppistä tutkimusotetta ja *abduktiivisuutta*, eli aiempien teorioiden teoriaohjaavuuden ja käytännön havaintojen sekä kokemuk-

³¹ Ks. esim. Pekkarinen (2014), s. 190.

³² Ks. esim. *Webster's New Encyclopedic Dictionary* (1994), s. 791.

³³ Ks. esim. Buchler (toim.) (1955), s. ix–xii; Peirce (1955), s. 26–27; James (2007 [1904]) ja Hume (1995 [1758]), s. 18.

³⁴ Ks. Pekkarinen (2014), s. 193–194.

³⁵ Mäkinen (2009), s. 100.

sen välistä vuorovaikutusta. Aiemmat teoriat ja käytänteet siis pyritään haastamaan uusilla hypoteeseilla, joiden totuusarvo mitataan käytännössä³⁶.

Johtamisen ja sotilaspedagogiikan tieteenaloista käytäntöparadigma soveltuu parhaiten käytettäväksi sotilaspedagogiikan soveltavissa ja käytännönläheisimmissä opinnäytetöissä, mutta myös johtamisen vastaavissa. Sotilaspedagogisen tutkimuksen kohteena ovat yleensä sotilaskoulutuksen käytännön eri muodot, jolloin käytäntöparadigmaa voidaan pitää luontevana lähtökohdiana³⁷. Sotilaspedagogiikan tieteenalalla tutkija voi käyttää käytäntöparadigmaa esimerkiksi työssä, jossa hän pyrkii selvittämään, miten nykyinen koulutuskulttuuri problematisoituu ja millaisia ongelmia sen parissa ilmenee kun koulutuksella pyritään aikaansaamaan sekä toimintakykyisiä sotilaita että mahdollisimman suorituskykyisiä sodan ajan joukkoja. Vastaavasti johtamisen tieteenalalla tutkija voi käyttää käytäntöparadigmaa selvittäessään esimerkiksi, miten olisi parasta johtaa sotilasjoukkoa hyökkäyksessä niin, että omat tappiot pystyttäisiin minimoimaan.

Oikeuspositivismi

Oikeuspositivismi on oikeusfilosofinen paradigma, joka on JOSPEL:n sotilasjuridiikan ja operatiivisen oikeuden alaan kuuluvissa opinnäytetöissä yleisimmin käytetty tieteenfilosofinen lähestymistapa. Oikeuspositivismin mukaisesti oikeus nähdään lähtökohdaisesti nimenomaan asetettuna oikeutena. Toisin sanoen oikeuspositivismin näkökulmasta oikeus on siis

³⁶ Ks. esim. Tuomi & Sarajärvi (2013), s. 95 sekä Pekkarinen (2014), s. 195.

³⁷ Ks. esim. Mäkinen (2009), s. 99–100 ja Pekkarinen (2014).

*”joukko oikeussääntöjä, jotka ovat lainsäätäjän, tuomioistuinten ja muiden institutionaalisten lainsoveltajien sekä, määrättyjen täytyessä, rajoitetusti myös yksittäisten oikeussubjektien tahdonvaltaisesti luotavissa, muutettavissa, pantavissa yksittäistapauksessa täytäntöön sekä kumottavissa.”*³⁸

Oikeuspositivismi erottaa toisistaan oikeuden voimassaolon ja sen sisällöllisen hyväksyttävyyden – oikeuspositivismiin mukaisesti tutkittava kohde on nimenomaisesti ainoastaan *muodollisesti* velvoittava oikeus.³⁹ Näin ollen oikeuspositivismiin mukaista ei sinällään ole ottaa kantaa esimerkiksi oikeuden sisällön moraaliseen tai eettiseen hyväksyttävyyteen, vaan oikeutta tarkastellaan sellaisenaan kuin se vallitsevalla hetkellä on.⁴⁰

Riippuen siitä, käsitelläänkö opinnäytetyössä kansallista vai kansainvälistä oikeutta, tutkielman kirjoittaja valitsee oikeuspositivistisista lähtökohdista tutkimusalakseen joko kansalliseen oikeuteen soveltuvan lainopillisen tutkimuksen tai kansainväliseen oikeuteen soveltuvan eurooppalaisen oikeuspositivistisen lähestymistavan. Erilliset lähestymistavat johtuvat kansallisen ja kansainvälisen oikeuden erilaisista peruslähtökohdista.

Kansallisen oikeuden osalta oikeuspositivismi näyttäytyy suvereenin lainsäätäjän asettamana järjestyksenä, jonka velvoittavuus riippuu siitä, onko oikeus säädetty muodollisesti asianmukaisessa järjestyksessä. Kansallisen oikeuden osalta lainopin tehtävänä on tulki-

³⁸ Siltala (2003), s. 72.

³⁹ Siltala (2003), s. 72–73.

⁴⁰ Oikeuspositivismiin isänä pidetyn Hans Kelsenin puhtaan oikeusopin mukaisesti oikeutta tulee tutkia sellaisena kuin se on sen sijaan, että tutkittaisiin, millaista oikeuden pitäisi olla. Kelsen (1967), s. 1.

ta ja systematisoida nimenomaisesti voimassaolevaa oikeutta vallitsevaan oikeuslähteoppiin ja tulkintameteihin perustuen.

Tarkasteltaessa kansainvälistä oikeutta edellä mainitun lainopillisen tutkimuksen vastine on eurooppalainen oikeuspositivistinen suuntaus, joka jakaa edellä käsitellyn kansallista oikeutta koskevan lainopin peruslähtökohdan eli vallitsevan oikeuden tulkinnan ja systematisoinnin. Kansainvälisen oikeusjärjestelmän osalta on kuitenkin otettava huomioon, että kansainvälisen oikeuden synty tapa eroaa olennaisesti kansallisen oikeuden suvereenin lainsäätäjän tahtoon perustuvasta, normihierarkialle perustuvasta syntytavasta. Kansainvälisen oikeuden luoja ovat suvereenit valtiot, sillä kansainvälisessä oikeusjärjestelmässä ei ole kansallisen oikeusjärjestyksen tapaan suvereenia lainsäätäjää. Oikeuspositivistisen lähtökohdan mukaisesti velvoittavana kansainvälisenä oikeutena onkin sen sijaan nähtävä ne säännöt, joihin suvereenit valtiot ovat valtiosopimusten, valtiokäytännön tai muun valtioiden nimenomaista suostumusta ilmaisevien seikkojen kautta sitoutuneet.⁴¹

Oikeuspositivistisesta näkökulmasta kansainvälinen oikeus on ennen kaikkea suvereenien valtioiden suostumukseen perustuvaa oikeutta. Näin ollen sitovana oikeutena ei voida pitää sellaista sääntöä, johon valtio ei ole joko valtiosopimuksen, sitovan valtiokäytännön tai muun suostumuksen kautta sitoutunut.⁴² Myös eurooppalaisen oikeuspositivistisen lähestymistavan mukaisesti oikeutta tarkastellaan lainopin tapaan irrallisena moraalista ja eettisistä kysymyksistä.⁴³

Empirismi

Empirismi edustaa läntisissä filosofisissa paradigmoissa luonnontieteellistä tieteenteon ihannetta (*normaalitieteet*). Klassisten läntisten filosofioiden mukaan tieto perustuu havaintoihin ja kokemukseen (empirismi), ajatteluun (rationalismi) tai yhteisiin uskomuksiin siitä, että jokin ylipäätään voidaan käsitellä jollakin perusteella todeksi (pragmatismi ja konstruktivismi)⁴⁴. Erotuksena rationalismista, pragmatismista ja konstruktivismista, empirismi tukeutuu realistiseen ontologiaan ja positivistiseen epistemologiaan.

Empiristisessä paradigmassa maailmaa pidetään totena (realistinen ontologia) ja maailma sekä maailmassa esiintyvät ilmiöt pystytään osoittamaan todeksi havaintoihin ja mittauksiin perustuvalla kvantifioinnilla ja syy-seuraussuhteiden induktiolla (*positivistinen epistemologia*). Vaikka empirismi hyväksyykin aistihavaintojen olevan validi tapa hankkia tietoa (*naivi realistinen epistemologia*), se asettaa kuitenkin aistihavaintomme epäilyksen alaisiksi⁴⁵.

Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitokselle laadittavissa opinnäytetöissä empirististä paradigmaa käytetään lähinnä liikuntabiologian tieteenalaan liittyvissä opinnäytetöissä. Liikuntabiologiaan liittyvissä opinnäytetöissä ei yleensä tutkita ihmistä kulttuurisia artefakteja ja käsitysmaailmoja tuottavana olentona, vaan motorisena (tai motoris-psykkisenä) kokonaisuutena. Ihminen motorisena kokonaisuutena käsitetään siis todeksi riippumatta tutkijan ihmisenä motorisena olentona liittyvistä käsityksistä (realistinen ontologia). Tieto ihmisen fyysisestä toimintakyvystä ei lähtökohtaisesti perustu esimerkiksi intersubjektiviisiin käsityk-

⁴¹ Slaughter & Ratner (1999), s. 293.

⁴² Sama.

⁴³ Sama.

⁴⁴ Ks. esim. Chalmers (1999) s. 3.

⁴⁵ Hume (1985 [1739–40]), s. 96–99.

siin, vaan mitattavissa oleviin kokonaisuuksiin (positivistinen epistemologia). Toisin sanoen ihmisellä on esimerkiksi verenkiertojärjestelmä ja tietty hapenotto-kyky, joita pystytään mittaamaan ja raportoimaan määrällisesti.

Lopuksi

Tämän työpaperin tavoitteena oli tuottaa mahdollisimman yleistettävissä oleva tieteenfilosofinen perusta JOSPEL:lle laadittaviin opinnäytetöihin, erityisesti pro gradu -tutkielmiin. Koska laitoksella on edustettuna viisi sota-tieteellistä tieteenalaa (johtaminen, sotilaspedagogiikka, sotilassosiologia, sotilasjuridiikka ja operatiivinen oikeus sekä liikuntabiologia), tavoitteeseen ei täysin päästy. Edes jollain tavalla geneerinen tieteenfilosofinen sisältö on löydettävissä johtamisen, sotilaspedagogiikan, sotilassosiologian ja sotilasjuridiikan tieteenaloille laadittaviin opinnäytetöihin, koska ne ovat aidoimmillaan ihmistieteitä – siis ihmistä sosio-kulttuurisena ja artefakteja tuottavana olentona tutkivia tieteenaloja. Liikuntabiologian tieteenala poikkeaa täysin edellä mainituista neljästä tieteenalasta, koska se tutkii ihmistä motorisena kokonaisuutena.

Konstruktivistinen tieteenfilosofinen paradigma (realistinen ontologia ja sosiaalinen ontologia sekä relativistinen epistemologia) on ehkä yleistettävissä olevin paradigma johtamisen, sotilaspedagogiikan, sotilassosiologian ja sotilasjuridiikan tieteenaloille laadittavissa opinnäytetöissä. Erityisesti sotilaspedagogiikan tieteenalan toimintaa ja käytäntöjä tutkivissa opinnäytetöissä voidaan hyödyntää myös *pragmatistista tieteenfilosofista paradigmaa*, joka jakaa konstruktivistisen paradigman ontologisen perustan, mutta eroaa konstruktivistisesta para-

digmasta korostaessaan käytännönläheistä, pragmatistista epistemologiaa. Sotilasjuridiikassa yleisesti käytetyn *oikeuspositivistisen paradigman* ontologiset ja epistemologiset perusteet ovat käytännössä samat kuin konstruktivistisessäkin paradigmissa – ero on ehkä ainoastaan semanttinen oikeuspositivismiin fokusoituessa vain lakiin ja oikeuskäytänteisiin. Liikuntabiologian tieteenalalla käytetään yleisimmin *empirististä paradigmaa* (realistinen ontologia ja positivistinen epistemologia).

Yhteiskuntatieteellisenä paradigmana konstruktivismiin kolme pääteemaa (genealogia, habituaatio ja reifikaatio) yhdistettynä kriittisen realismin emansipaatio-temaan on toimiva teoreettinen perusta useimmissa JOSPEL:n tieteenaloille laadittavissa opinnäytetöissä, pois lukien liikuntabiologian opinnäytteet. Toisin sanoen konstruktivistisen ja kriittisen realismin yhteiskuntateorian teoreettinen triangulaatio mahdollistaa erilaisten sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ja ilmiöiden koko kehityskaaren tutkimisen tulevaisuusorientoituneesti.

Käytännön metodologisia ohjeita pro gradu -tutkielman laatijalle

Pro gradun -tutkielmissa opiskelijan on pystyttävä luonnehtimaan tutkimuksensa ontologista ja epistemologista luonnetta sekä yhdistämään ko. luonnehdinta tutkimuksensa viitekehukseen (mitä tutkin?) sekä tutkimusasetelmaan (miten tutkin?). Oheisessa luettelossa tekijät ovat työpaperissa esitettyihin kokonaisuuksiin viitaten koonneet joitakin mahdollisia avauksia, joita opiskelijat voivat tutkielmien- sa raportointivaiheessa hyödyntää:

- 1) ”Metodologialla tarkoitetaan tieteenfilosofian, teoriapohjan,

- aineistonhankintamenetelmän ja tutkimusmenetelmän muodostamaa kokonaisuutta."
- 2) "Tieteenfilosofisesti tarkastellen työni kuuluu aristoteeliseen, eli sosiaalista ontologiaa ja relativistista epistemologiaa korostavaan tutkimusperinteeseen."
  - 3) "Työni kuuluu metodologisesti aristoteeliseen tutkimusperinteeseen ja on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Toisin sanoen tutkimuskohteeni on ontologisesti sosiaalisesti rakentuneiden käsitysten kokonaisuus, josta pyrin tuottamaan syvempää ymmärrystä, en niinkään selittämään määrällisesti siihen liittyviä syy-seuraus-suhteita."
  - 4) "Työni kuuluu metodologisesti aristoteeliseen tutkimusperinteeseen, mutta on raportoinniltaan määrällinen tutkimus. Toisin sanoen, tutkimuskohteeni on luonteeltaan sosiaalisesti rakentuneiden käsitysten kokonaisuus, mutta tutkimusaineiston määrällisellä raportoinnilla olen katsonut pystyväni tuottamaan tutkimuskohteestani yksiselitteisempää ymmärrystä, mihin laadullisella raportoinnilla olisin pystynyt".
  - 5) "Pragmatistinen epistemologia korostaa, että ”käytännössä parhaaksi osoittautunut käytäntö [tai toimintatapa] on paras totuus”. Koska pyrin työssäni ymmärtämään taisteluammuntojen johtamisen parhaita käytäntöjä, olen tukeutunut työssäni käytäntöparadigmaan selvittääkseni taisteluammuntojen johtamisen kehittämismahdollisuuksia.”
  - 6) "Työni metodologinen kokonaisuus on rakennettu konstruktivistisen tieteenfilosofian ja konstruktivistisen yhteiskuntateorian pääteemoille. Konstruktivistisessä tieteenfilosofiassa... "
  - 7) "Työssä on teoreettisesti tukeututtu sosiaaliseen konstruktivismiin ja tutkimusmenetelmällisesti diskursianalyyysiin/induktiiviseen/deduktiiviseen/abduktiiviseen sisällönanalyyysiin."
  - 8) "Tutkimuksen aineistonhankintamenetelmänä on käytetty valmiita aineistoja/teemahaastatteluja jne."

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (1994) *Laadullinen tutkimus*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Anderson, Benedict (1991) *Imagined Communities*. USA, Verso.
- Berger, Peter ja Luckmann, Thomas (2005) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen [The Social Construction of Reality]*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bhaskar, Roy (1979) *The Possibility of Naturalism: A Philosophical Critique of the Contemporary Human Sciences*. Brighton: Harvester Press.
- Buchler, Justus (1955) *Philosophical Writings of Peirce*. New York: Dover publications.
- Chalmers, A., F. (1999) *What is this thing called science (3rd Edition)*. United States of America: Hackett Publishing Company, Inc.
- Descartes, René (1997 [1644]) "Principles of Philosophy", teoksessa Chávez-Arviso, Enrique (toim.) *Descartes—Key Philosophical Writings*. Great Britain: Wordsworth.
- Eco, Umberto (1990) *Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään*. Hämeenlinna: Vastapaino.
- Flyvbjerg, Bent (2004) *Making Social Science Matter – Why social inquiry fails and how it can succeed again*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Hegel, G.W.F. (1977 [1807]) *Phenomenology of Spirit*. United States of America: Oxford University Press.
- Heidegger, Martin (2006 [1926]) *Being and Time*. India: Blackwell Publishing.
- Huhtinen, Aki-Mauri (2006) "Sotilasjohtamisen tiedon kohteet", teoksessa Huhtinen, Aki-Mauri (toim.) (2006) *Sotilasjohtamisen tiedon kohteet*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen laitos 2, Artikkelikokoelmat N:o 16/2006. Helsinki: Edita Prima Oy, s. 9–10.
- Huhtinen, Aki-Mauri (2017) *Ajatuksia tieteenfilosofiasta*. Julkaisematon taustamuistio. Aineisto tekijöiden hallussa.
- Hume, David (1985 [1739–40]) *A Treatise of Human Nature*. England: Penguin Books.
- Kelsen, Hans (1967) *Pure Theory of Law*. Translation from the Second (Revised and Enlarged) German Edition by Max Knight. Berkeley: University of California Press.
- Kuhn, Thomas, S. (1996) *The Structure of Scientific Revolutions (Third Edition)*. United States of America: The University of Chicago Press.

Locke, John (1979 [1689]) *An Essay concerning Human Understanding*. New York: Oxford University Press.

Mahdi, Muhsin (2006) *Ibn Khaldūn's Philosophy of History – A Study in the Philosophic Foundation of the Science of Culture*. Kuala Lumpur: The Other Press.

Mäkinen, Juha (2009) Sotilaspedagogiikka tieteiden ja käytännön kentässä. Teoksessa Toiskallio, Jarmo & Mäkinen, Juha. (2009) *Sotilaspedagogiikka: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 1: N:o 3/2009. Helsinki: Edita Prima, s. 81–111.

Patomäki, Heikki ja Wight, Colin (2000) “After Postpositivism: The Promises of Critical Realism”, *International Studies Quarterly*, vol. 44, no. 2, s. 213–237.

Patomäki, Heikki (2002) *After International Relations – Critical Realism and the (re)construction of world politics*. London and New York: Routledge.

Pearsall, Judy (toim.) (2001) *New Oxford Dictionary of English*. Italy: Oxford University Press.

Pekkarinen, Otto (2014) “Pragmatismi ja sotilaspedagogiikka – Tieteenfilosofinen tarkastelu”, teoksessa Mutanen, Arto & Pekkarinen, Otto (toim.) (2014) *Sotilaspedagogiikka – Professori Juba Mäkisen 50-vuotisjuhlakirja*. Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen julkaisusarja 2, N:o 13. Tampere: Juvenes Print, s. 189–203.

Pettman, Ralph (2000) *Commonsense Constructivism or the Making of World Affairs*. United States of America: M.E.Sharpe.

Pompa, Leon (toim.) (1982) *Vico – Selected Writings*. United States of America: Cambridge University Press.

Saunders, Mark; Lewis, Philip & Thornhill, Adrian (2012) *Research Methods for Business Students (Sixth Edition)*. Italy: Pearson Education Limited.

Searle, John (1995) *The Construction of Social Reality*. United States of America: The Free Press.

Siltala, Raimo (2003) *Oikeustieteen tieteenteoria*. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 234. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Sirén, Torsti (2009) *State Agent, Identity and the “New World Order” – Reconstructing Polish Defence Identity after the Cold War Era*. Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen julkaisusarja 1, N:o 26. Helsinki: Edita.

Sirén, Torsti (2010) ““Verum Est Ipsum Factum” – True is What has been Made as such”, *Journal of Military Studies* 1/2010, s. 7–40.

Slaughter, Anne-Marie & Ratner, Steven, R. (1999) "Symposium on Method in International Law: Appraising the Methods of International Law: A Prospectus for Readers" Vol. 93, *American Journal of International Law*, s. 291–423.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2013) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 11., uudistettu laitos. Helsinki: Kus-tannusosakeyhtiö Tammi.

Webster's New Encyclopedic Dictionary (1994). Germany: Könenmann.

Wittgenstein, L. (1972 [1949-51]) *On certainty*. G.E.M. Anscombe and G.H. von Wright (toim.). New York: Harper Torchbooks.

Liite 1 JOSPEL:N TIETEENALOJEN TIETEENFILOSOFISISTA PARADIGMOISTA

Paradigma	Rationalismi	Konstruktivismi	Kriittinen realismi	Pragmatismi	Oikeuspositivismi	Empirismi
Tutkimusperinne	Aristoteellinen	Aristoteellinen	Aristoteellinen	Aristoteellinen	Aristoteellinen	Gaileinen
Ontologia	Äärimmäisen subjektivinen	Realistinen + Sosiaalinen	Realistinen + Sosiaalinen	Realistinen + Sosiaalinen	Realistinen + Sosiaalinen	Realistinen
Epistemologia	Äärimmäisen tulkinnallinen	Relativistinen	Relativistinen	Pragmatistinen	Relativistinen	Positivistinen
Soveltuvuus JOSPEL:n opinnäytteisiin	Vain harvoin	Soveltuu useimpiin johtamisen, sotilaspedagogiikan, sotilassosiologian ja sotilasjuriidikan opinnäytteisiin.	Soveltuu töihin, joissa pyritään paljastamaan totunnaisuksista poikkeavia, reflektiivisiä tai normatiivisia tulkintoja.	Soveltuu erityisesti sotilaspedagogiikan opinnäytteisiin, joissa aiemmat teoriat ja käytännöt pyritään haastamaan uusilla hypoteeseilla, joiden totuusarvo mitataan käytännössä.	Soveltuu vain sotilasjuriidikan opinnäytteisiin.	Soveltuu lähinnä liikuntabiologian opinäytteisiin.
Yhteiskuntateoreettinen ulottuvuus + pääteemat	Ei	Kyllä. Teemoina genealogia, habituaatio ja reiffikaatio.	Kyllä. Teemoina genealogia, habituaatio, reiffikaatio ja emansipaatio.	Kyllä. Teemoina genealogia, habituaatio, reiffikaatio ja käytännössä parhaaksi osoittautunut käytäntö.	Kyllä. Oikeussäännön sisältö ja sen tulkinta sekä systematisointi empiirissä tutkimuskohteessa.	Ei

Aikaisemmin tässä sarjassa on julkaistu

Kouri, Suvi (2017) *Elämäkertatutkimus – totta vai tarua? Elämäkertatutkimus ja sen käyttö sosiologiassa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos
Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 1. [<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2859-2>]

Valtanen, Jaakko (2017) *The Finnish Defence Forces as Part of a Democratic Society*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos
Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 2. [<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2885-1>]

Maanpuolustuskorkeakoulu

Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos

PL 7

00861 HELSINKI

ISBN 978-951-25-2885-4 (PDF)

ISSN 2489-2769

Puolustusvoimat

The Finnish Defence Forces